

UTRECHTSE DOCUMENTEN

Op 23 februari 1929 publiceerde de Nederlandse regionale krant *Het Utrechtsch Dagblad* de zogenaamde tekst van het **Frans-Belgisch Militair Akkoord**, dat op 7 september 1920 door de generaals Foch en Maglinse was gesloten. Volgens de krant bevatte dit verdrag een plan om bij een militair conflict, "Duitschland aan te vallen door Nederlandsch-Limburg". Enkele dagen later, op 28 februari, pakte de krant uit met aanvullende "bewijsstukken", het proces-verbaal van een Frans-Belgische stafbijeenkomst van september 1927, dat ondertekend was door de Belgische stafchef Emile Galet. Zowel in de Nederlandse regering als in de pers was de verontwaardiging zeer groot. De geest was opnieuw uit de fles gelaten: na de verwerping van het **Belgisch-Nederlands Verdrag** over de waterwegen in 1927 bleef de verhouding tussen beide buurlanden gespannen. Bovendien leek de publicatie de Nederlandse ongerustheid over de vermeende Franse greep op het Belgisch buitenlands militair beleid alleen maar te bevestigen.

Ook in België was de beroering groot. Brussel, bij monde van minister van buitenlandse zaken **Paul Hymans** en stafchef Galet, en Parijs ontkenden formeel dat de gepubliceerde stukken echt waren. In de Kamer dienden **Frans van Cauwelaert** en **Herman Vos** een dringend interpellatieverzoek in. Zij

kwamen al op 26 februari aan het woord, maar een boze Hymans maakte gebruik van zijn recht eerst het woord te nemen en bestempelde de gepubliceerde stukken nadrukkelijk als *un tissu d'artifices et de mensonges*. De hele affaire had intussen ruime aandacht gekregen in de internationale pers, tot in de Russische *Izvestia* toe, en op verzoek van de regering opende het Brusselse parket een onderzoek. Algauw bleek dat achter dit incident een onwaarschijnlijke geschiedenis schuilging, maar de motieven van diverse betrokkenen, met name van de Belgische Militaire Veiligheid, roepen nog steeds meerdere vraagtekens op. De vervalste documenten waren het werk van ene Albert Frank Heine, een schimmige avonturier en dubbelagent, die zowel met Duitse spionagediensten als met de Militaire Veiligheid in contact stond. Met medeweten van de Veiligheid had Frank, aan de hand van gegevens uit onder andere de *Revue militaire française*, het *Bulletin belge des Sciences militaires* en spoorwegkaarten, de tekst van het militair akkoord in elkaar geknutseld. Aanvankelijk moest hij de Duitse spionagediensten met de valse stukken aan het lijntje houden. Via het pacifistisch weekblad *Les Nouveaux Jours* – *De Nieuwe Dag* had Frank ook **Ward Hermans** leren kennen. Toen bleek dat Hermans interesse toonde voor de documenten, werden ze hem, met medeweten van de Militaire Veiligheid, in handen gespeeld. De verkoop ging door in café Theo in Mechelen op 29 januari 1929. Hermans maakte de documenten in Nederland over aan de hoofdbibliothecaris van Rotterdam, en zij kwamen ten slotte terecht bij de Rotterdammer D.G. van Beuningen, directeur van de Steenkolen Handelsvereniging. Van Beuningen had als lid van het Nationaal Comité van Actie geijverd voor de verwerping van het Belgisch-Nederlands Verdrag van 1927. Hij nam contact op met het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken en wist secretaris-generaal Snouck Hurgronje van hun echtheid te overtuigen. Op 15 februari 1929 werden de stukken overgemaakt aan **Pierre Ritter**, hoofdredacteur van het *Utrechtsch Dagblad* en een medestander van de Groot-Nederlandse historicus-publicist **Frederik C. Gerretson**. De Groot-Nederlandse-Rotterdamse connectie zag meteen een kans om twee vliegen in één klap te slaan: zij had al in 1927 het Belgisch-Nederlands Verdrag getorpedeerd en wilde nu, door de publicatie van de opzienbarende documenten, de hervatting van de besprekingen verhinderen. Anderzijds zou de publicatie de Belgische staat danig in verlegenheid brengen en de Vlaams-nationalisten nieuwe munitie verschaffen in hun campagne tegen het Belgisch buitenlands beleid. Op 5 maart verklaarde minister-president D.J. de Geer in de Tweede Kamer dat de Nederlandse regering bij voorbaat op de hoogte was geweest van de publicatie en dat Nederlandse deskundigen de echtheid formeel bevestigd hadden. Premier **Henri**

Jaspar lichtte op 7 maart in de Kamer de resultaten van het onderzoek toe en hij gaf min of meer toe dat de Militaire Veiligheid bij de hele affaire betrokken was. Het incident had intussen ook de Frontpartij in moeilijkheden gebracht. Tegen Hermans werd een aanhoudingsmandaat uitgevaardigd en hij vluchtte op 3 maart naar Nederland. Vos begon in *De Schelde volk* (1919-1936) voorzichtig afstand te nemen van Hermans, in een poging de schade voor de Frontpartij bij de komende parlementsverkiezingen te beperken. De Vlaams-nationalistische pers stelde de affaire voor als een complot tegen de Frontpartij, die in haar verkiezingsprogramma onder andere de opzegging van het Frans-Belgisch Militair Akkoord eiste. Midden april keerde Hermans terug naar België. Hij werd niet aangehouden en buitte de affaire handig uit in zijn verkiezingscampagne. Dankzij de goede score van Vos in Antwerpen slaagde Hermans, de lijst-aanvoerder in Meeuwen, erin een Kamerzetel te veroveren.

De relaties tussen Brussel en Den Haag waren door de affaire van de Utrechtse documenten opnieuw zo getroebleerd, dat zelfs de voetbalmatch België-Holland, voorzien voor 24 maart in Antwerpen, uitgesteld werd. Niet alleen het Nederlandse kabinet, dat in de echtheid van de valse stukken had geloofd, leed door de affaire internationaal gezichtsverlies, de Belgische regering kwam evenmin ongeschonden uit de strijd. De zaak van de Utrechtse documenten had de internationale aandacht gevestigd op het omstreden Frans-Belgisch Militair Akkoord en in België zelf werd de campagne tegen het akkoord nog opgedreven. De Militaire Veiligheid, die bij de hele zaak ernstig gecompromitteerd raakte, werd afgeschaft en de burgerlijke personeelsleden werden overgeheveld naar het ministerie van justitie.

De onderhandelingen tussen België en Nederland over de Schelde-Eijnverbinding werden eind 1929 hervat, maar zij liepen in het najaar van 1931 opnieuw vast. In de pers waren meer details uitgelekt en het Nationaal Comité van Actie, dat de campagne tegen het Belgisch-Nederlands Verdrag in 1927 had geleid, dreigde met nieuwe acties. In april 1932 brak de Nederlandse regering de onderhandelingen af.

LITERATUUR: W. Hermans, *Het Fransch-Belgisch geheim militair akkoord. Het verweerschrift van Ward Hermans*, 1929; – G. Provoost, *Vlaanderen en het militair-politiek beleid in België tussen de twee wereldoorlogen. Het Frans-Belgisch militair akkoord van 1920*, 2 dln., 1976-1977; – id., 'Het Frans-Belgisch militair akkoord van 1920 en de zaak van de Utrechtse documenten in 1929', in *Res Publica*, jg. 11, nr. 2 (1969), p. 327-349; – L. Wils, 'Gerretson, Geyl en Vos. Spanningen tussen de Grootnederlandse Beweging en de Vlaamsnationalistische', in *WT*, jg. 41, nr. 2 (1982), p. 95-120

MARIA DE WAELE